

Rättsavdelningen, VO Ledning och värdegrundsfrågor

Frågor och svar om att rapportera missförhållanden enligt visselblåsarlagen

Det här dokumentet svarar på några vanliga frågor om visselblåsarlagen och Försäkringskassans visselblåsarfunktion.

Vad är visselblåsarlagen?

Visselblåsarlagen heter egentligen lagen (2021:890) om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden.

Lagen infördes den 17 december 2021 och tillkom på grund av ett EU-direktiv. Den nya lagen ersätter lagen (2016:749) om särskilt skydd mot repressalier för arbetstagare som slår larm om allvarliga missförhållanden.

EU-direktivet som visselblåsarlagen bygger på heter *2019/1937 av den 23 oktober 2019 om skydd för personer som rapporterar om överträdelser av unionsrätten*.

Varför en ny lag när det redan fanns en lag om nästan samma sak?

Syftet med den nya lagen och EU-direktivet som lagen bygger på är att stärka genomförandet av unionsrätten på vissa områden. EU-direktivet tillät också medlemsstaterna att utöka tillämpningsområdet till fler områden. Det har Sverige gjort genom att låta lagen generellt reglera rapporteringen av missförhållanden av visst slag.

Under vilka förutsättningar gäller visselblåsarlagen?

Lagen gäller vid rapportering i ett arbetsrelaterat sammanhang, och för vissa typer av missförhållanden som är angivna i lagen. Dessutom pekar lagen ut vissa personer som har rätt att rapportera enligt lagen.

Lagen gäller *inte* för uppgifter som är säkerhetsskyddsklassificerade enligt säkerhetsskyddslagen. Den gäller inte heller information som rör nationell säkerhet i verksamhet hos en myndighet som verkar inom försvars- och säkerhetsområdet.

Vem kan visselblåsa enligt lagen?

Följande personer har rätt att rapportera enligt lagen:

- arbetstagare
- personer som gör en förfrågan om eller söker arbete
- personer som söker eller utför volontärarbete
- personer som söker eller fullgör praktik
- personer som står till förfogande för att utföra eller utför arbete under en verksamhetsutövares kontroll och ledning, t.ex. inhyrd personal från bemanningsföretag
- egenföretagare som söker eller utför uppdrag

Rättsavdelningen, VO Ledning och värdegrundsfrågor

- personer som står till förfogande för att ingå eller ingår i ett företags förvaltningsledning eller tillsynsorgan
- aktieägare som står till förfogande för att vara eller som är verksamma i aktiebolaget
- personer som har tillhört någon av personkategorierna ovan, och har fått del av eller inhämtat informationen under sin tid i verksamheten.

Kan jag rapportera missförhållanden anonymt?

Lagen ger inte någon rätt att rapportera anonymt, men visselblåsarfunktionen tar ändå emot anonyma rapporter. Om en visselblåsaren väljer att rapportera anonymt kan inte visselblåsarfunktionen bedöma om hen omfattas av den personkrets som har rätt att rapportera enligt visselblåsarlagen. De kommer inte heller att kunna kontakta visselblåsaren för att ställa kompletterande frågor som kan vara avgörande för utredningen. Visselblåsaren kan inte heller få en bekräftelse eller återkoppling på sin visselblåsning.

Vad får jag för skydd om jag rapporterar missförhållanden enligt visselblåsarlagen?

Visselblåsarlagen ger den som rapporterar ett skydd mot hindrande åtgärder och repressalier. Arbetsgivaren får inte efterforska vem visselblåsaren är.

Lagen ger också

- skydd i form av ansvarsfrihet – med vissa begränsningar – för att ha åsidosatt tystnadsplikten och överträtt bestämmelser om inhämtande av information
- skydd för visselblåsarens identitet enligt offentlighets- och sekretslagen (2009:400).

Skyddet för den rapporterande personens identitet är starkt, det vill säga, uppgift om den rapporterande personens identitet får aldrig lämnas ut om inte en sekretessbrytande bestämmelse är tillämplig.

Arbetsgivare som bryter mot något av lagens förbud kan bli skadeståndsskyldig.

Vilka missförhållanden kan jag rapportera?

Syftet med lagen är att underlätta och uppmuntra till visselblåsning om vissa typer av missförhållanden. Lagen gäller för rapportering av information om missförhållanden som

- det finns ett allmänintresse av att de kommer fram
- utgörs av handlande eller underlåtenhet och som strider mot
 - direkt tillämplig unionsrättsakt inom tillämpningen av EU-direktiv 2019/1937
 - lag eller andra föreskrifter som avses i 8 kap. regeringsformen och som genomför eller kompletterar en unionsrättsakt inom tillämpningsområdet för direktivet
 - målet eller syftet med bestämmelserna i en unionsrättsakt inom tillämpningsområdet för direktivet.

Vad menas med att missförhållandet är av ”allmänintresse”?

För att det ska anses finnas ett allmänintresse krävs att missförhållandena *angår en krets av personer som kan betecknas som allmänheten*. Ett missförhållande som gäller ett avtal eller någon annan rättshandling som bara rör avtalsparterna eller de som vidtar

Rättsavdelningen, VO Ledning och värdegrundsfrågor

rättshandlingen kan ändå påverka allmänheten, om det till exempel handlar om korrupta handlingar. Det kan också vara fråga om till exempel jäv, mutor och otillbörlig påverkan. Då är lagen också tillämplig. I undantagsfall är lagen även tillämplig när det gäller missförhållanden som enbart rör en enskilds egna anställnings- och arbetsförhållanden.

Det krävs också att allmänheten har *ett legitimt intresse av att missförhållandena kommer fram*. En allmän nyfikenhet är inte ett sådant legitimt intresse. Däremot finns det som regel ett legitimt intresse av att missförhållanden som påverkar allmänheten negativt kommer fram och därmed kan avhjälpas. Ju mer frekventa och systematiska missförhållandena är, desto större är samhällsintresset av att missförhållanden avhjälps eller avbryts. Felaktigt eller obehörigt användande av allmänna tillgångar kan vara exempel på när det finns ett allmänintresse av att missförhållandena kommer fram.

Missförhållanden som rör EU-direktivets materiella tillämpningsområde (se bilaga till EU-direktivet) anses normalt som missförhållanden som det är av allmänintresse att de kommer fram. Det kan bland annat handla om

- offentlig upphandling
- folkhälsa
- skydd av privatlivet och personuppgifter
- säkerhet i nätverks- och informationssystem.

Det finns också som regel ett allmänintresse av att missförhållanden kommer fram om missförhållandena rör överträdelse av gällande föreskrifter som har meddelats av riksdag, regering eller myndighet.

Begrepp i visselblåsarlagen

Tabellen visar vilka ord Försäkringskassan använder när vi skriver om visselblåsning, och hur orden förhåller sig till visselblåsarlagens begrepp.

När Försäkringskassan använder ordet ...	så syftar vi på ...
visselblåsarlagen	lagen (2021:890) om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden.
visselblåsa	det som i lagen kallas <i>rapport</i> eller <i>rapportering</i> , det vill säga muntligt eller skriftligt lämnande av information om missförhållanden genom intern rapportering, extern rapportering eller offentliggörande.
visselblåsare	det som i lagen kallas <i>rapporterande person</i> , det vill säga den som i ett arbetsrelaterat sammanhang har fått del av eller inhämtat information om missförhållanden och som både <ul style="list-style-type: none"> • rapporterar informationen om missförhållanden • tillhör någon av de personkategorier som lagen pekar ut.
Försäkringskassan	det som i lagen kallas <i>verksamhetsutövare</i> , det vill säga den som är skyldig att följa lagens bestämmelser.
visselblåsarärende	det som i lagen kallas <i>uppföljningsärende</i> , det vill säga ett ärende som består i att <ul style="list-style-type: none"> • via en intern eller extern rapporteringskanal ta emot en rapport

Rättsavdelningen, VO Ledning och värdegrundsfrågor

	<ul style="list-style-type: none">• ha kontakt med den rapporterande personen• vidta åtgärder för att bedöma riktigheten i de påståenden som framställs i rapporten• överlämna uppgifter om de utredda påståendena för fortsatta åtgärder till en annan funktion i myndigheten eller annan myndighet• lämna återkoppling till den rapporterande personen.
visselblåsarfunktion	det som i lagen kallas <i>intern rapporteringskanal</i> .